

İnsan Hakları ve Polis

Doç. Dr. Fatih BALCI

ORCID ID: 0000-0002-0727-4069

Özet

Makale, genel çerçevede kavramsal temeller üzerine oturtularak İnsan Hak ve Özgürlükleri konusunda uluslararası literatürdeki genel kavramalardan yola çıkılarak, insan ve insan olamaya bağlı veya başka bir ifade ile insan olmanın gereklerine bağlı olarak hak ve özgürlükler denildiğinde ne anlamak gerektiğine vurgu yapmaktadır. Hak ve özgürlüklerin anlaşılabilirliğini arttırmak adına kavramsal temeller sonrasında insan haklarının tarihi gelişim sürecine detaylı olarak değinilmektedir. Buradaki temel amaç ise günümüzde oldukça sık kullanılan fakat uygulama alanlarında daha çok yapılan yanlışlıklara mazeret bulmak amacıyla kullanılan kavramların tarihsel doku içerisinde nasıl bir evrime geçirdiğini ortaya koymaktır. Sonrasında ise Uluslararası belgelerde yer alan İnsan Hakları kavramı ve uygulamaları ele alınmaktadır. Makalede insan haklarının ihlallerinin uygulama alanında sıklıkla karşılaşıldığı güvenlik sektörü içerisinde yer alan polisin uygulamalarına yer verilmektedir. Burada ise öncelikle polisin mevzuat yönüyle insan hakları uygulamalarında dikkat etmesi gereken hususlar ile bunların uygulama alanındaki örneklerine yer verilmektedir. İnsanların güvenli yaşamlarının temini adına görev yapan polisin, görevini yaparken hak ve özgürlüklere karşı ortaya koyması gereken davranışsal yaklaşımlara yer verilmektedir.

Anahtar kelimeler: İnsan hakları, demokrasi, özgürlükler, pratik uygulamalar, polis.

Human Rights and Police

Abstract

The article emphasizes what should be understood when human rights and freedoms are mentioned, based on the general concepts in the international literature on Human Rights and Freedoms, based on conceptual foundations in a general framework. In order to increase the intelligibility of rights and freedoms, the historical development process of human rights is discussed in detail after the conceptual foundations. The main purpose here is to reveal how the concepts, which are used quite frequently today, but which are used to excuse the mistakes made more in the fields of application, have undergone evolution in the historical texture. Afterwards, the concept and practices of Human Rights in international documents are discussed. The article includes the practices of the police in the security sector, where violations of human rights are frequently encountered in the field of enforcement. At this point, first of all, the issues that the police should pay attention to in human rights practices in terms of legislation and their examples in the field of application are given. Behavioral approaches that the police, who are on duty to ensure the safe lives of people, should demonstrate against rights and freedoms while performing their duties are included.

Key words: Human rights, democracy, freedom, practical applications, police.

Giriş

İnsan hakları yüzyıllarca verilen mücadeleler sonucunda ulaşılmış olan bir değerdir. Eğer günümüzde artık insanların sadece insan olmak nedeniyle devredilmez, vazgeçilmez, kişiliklerine bağlı birtakım haklara sahip oldukları kabul ediliyorsa bu çok çetin ve bedeli çok ağır ödenmiş bir tarihi geçmişe dayanmaktadır. Keyfi otorite karşısında insanın özgürlüğünü elde etmesinin geçirdiği evreler buğunu

anlamak açısından gereklidir. Bu uğurda yapılan uzun mücadeleleri bilmeden, çeşitli ulusal ve uluslararası hukuk belgelerinde insan hakları kavramının değerinin anlaşılması mümkün değildir.

Ayrıca bugün insan haklarının bir dış politika aracı olarak devletlerin egemenliklerini sınırlandıracak boyuta gelmesi de tarihi geçmiş dikkate alındığında daha iyi anlaşılabilir.

Evrensel anlamda Birleşmiş Milletler'in kurulması modern insan hakları hukukunun doğuşu açısından bir milat olarak kabul edilebilir. Birleşmiş Milletler sonrası ortaya çıkan gelişmeler modern insan hakları eğilimini yansıtmaktadır. Bu dönem insan haklarının uluslararası boyut kazandığı bir dönem olması itibarıyla diğer tarih dönemlerinden ayrılır.

İnsan hakları, devletin potansiyel büyük gücünü engelleyen bir mekanizma olarak görülebilir. Polisin insan haklarına saygı göstermemesi sebebiyle, adaletin yanlış uygulanması sonucu suçsuz insanların mahkûm olmaları, polis ve ceza adalet sistemine olan güveni ciddi biçimde zedeler. Bu da insanların polisle iş birliği yapmayı ve polise yardımcı olmayı reddetmelerine, dolayısıyla polisin etkinliğinin azalmasına yol açar.

Bir insan hakkı ihlali, sadece, devlet otoritesi tarafından devlet adına güç kullanmaya yetkilendirilmiş bir kişi tarafından işlenebilir. Aslında insan haklarını korumak polisin görevidir. İnsan hakları sivillerin olduğu kadar polislerin de haklarını korur.

1-İnsan Hak Ve Özgürlükleri İle İlgili Genel Kavramlar

Dil bilimsel yönden incelendiğinde "insan hakları" kavramı iki kelimedenden oluşan isim tamlamasıdır. İnsan kavramı bizi antropoloji, teoloji ve tarihe, hak kavramı ise siyaset bilimi ve hukuka çekmektedir. Ancak hidrojen ve oksijenin birleşmesinde olduğu gibi "insan hakları" şeklinde kelimeler bir araya geldiklerinde ortaya kendine özgü bir kavram çıkmaktadır. Kavramın iyi anlaşılması açısından öncelikle bu farklı kelimelerin ifade ettikleri anlamların ayrı ayrı incelenmesi uygun olur.

1.1."İnsan" Kavramı

İnsan hakları doktrinin ruhu insan kavramı içinde saklıdır. İnsan kavramı "ruh ve bedenden ibaret varlık, sözle anlaşılan, akıl ve düşünme yeteneği olan en gelişmiş canlı" olarak tanımlanmaktadır. İnsan fizyolojisi ile olduğu kadar psikoloji ile olduğu kadar psikolojik özellikleri ve fonksiyonları ile hayvanlardan ayrılır. Hemcinsleriyle bir arada toplu yaşar, olayları sorgular, çıkarımlarda bulunur, iyi ve doğru gibi tinsel kavramlara sahiptir.

Tarihi açıdan bakıldığında, geçmişte bireylerin hepsine kişilik tanınmamıştır. İnsan kavramının kimleri içine aldığı daha doğrusu kimleri dışladığı zaman ve mekân olarak değişiklik gösterebiliyor. Örneğin, eskiden kölelik meşru bir hukuk kurumu olarak kabul ediliyordu. Onlar vatandaş olarak görülüyordu. Aristo ve Platon gibi antik dönem felsefecileri bunun insan haklarına aykırı olduğunu düşünmüyordu. Tutsaklar, köleler insan haklarından faydalanacak insanlardan sayılmamıştır. Bunlar 'eşya' (mal) gibi işlem görmüşlerdir. Köleliğin kaldırılmasından sonra, insanlara mal gözü ile bakılması ortadan kalkmış ve çağdışı bir görüş durumuna gelmiştir.

1.2.İnsanlık Kavramı

Gerçekte insanlık şimdiki ve gelecek nesilleri içine alan bir bütündür ve devletlerden farklı bir hukuki kişiliği vardır. Ancak böyle kabul edildiğinde ortaya bir sorun çıkmaktadır. Eğer devletler bugün insanlığın temsilcisi değilse, insanlık hangi otorite tarafında temsil edilebilir ve edilmelidir? Dünya üzerinde devletleri aşan bir otorite olmadığından bütün insanlığın farazi bir dünya devleti tarafından temsil edileceğini iddia etmek güçtür. Ayrıca klasik hukuk mantığı içinde kalındığında henüz doğmamış insanların hak ve fiil ve dava ehliyetlerine sahip olmaları da düşünülemez. Dolayısıyla gelecek nesillerin hak ve ehliyetlere sahip olup olmadıkları son on yılların üzerinde en çok düşünülen konulardan biridir. Bugün için söylenebilecek en makul şey, şimdilik insanlığın bazı uluslararası örgütlerle birlikte devletler tarafından temsil edileceği. Fakat ideal olarak devlet-dışı bir temsil

müessesesinin kurulması gerekmektedir. Gelecek nesillerin haklarını teminat altına almak bugünkü insan haklarına saygıyı tesis etmekten daha güçtür.

1960'lı yılların başlarına kadar, yani insan haklarının felsefi gelişme süreci içerisinde politik, siyasi, ekonomik ve sosyal haklarının öznesi durumunda insanlar tek tek bireyler olarak ele alınmıştır. Üstelik bunlar evrensel dünya vatandaşı olarak değil bağlı buldukları ülkelerin imkân verdiği ölçüde insan haklarından istifade etmişlerdir. Son kırk yıldır gelişmekte olan üçüncü nesil insan hakları ise, birinci ve ikinci nesil insan haklarından farklı olarak bireyi değil insanlık ailesinin tümünü hukukun konusu olarak kabul eder. Dolayısıyla Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinde yazılı olanlara ilave edilen bu yeni nesil haklar bireysel değil kolektiftir. Ancak bir grup insan veya uluslararası topluluğun çoğunluğu aynı yönde iradelerini ortaya koyduklarında bu tür insan hakları uluslararası camiada kullanılabilir. Dolayısıyla grup haklarını bireysel haklardan ayırt etmek gerekir. Örneğin, soykırım suçuna maruz kalan bir grubun hem kendisi, hem de bir üyesi bu suçu uluslararası mahkemeler önüne getirme konusunda dava ehliyetine sahiptir.

1.3. İnsan Onuru Kavramı

İnsan haklarının temelini oluşturan kavramlardan birisi insan onurudur. Bütün insanları çalıştığı ve yaşadığı çevrede saygınlık kazanmak, dürüst ilişkiler kurmak isterler. Her birey kendine özgü kişiliğe sahiptir ve kişiliğine saygı gösterilsin istemektedir. İnsan onuru, kişiliğe saygıyı, bir işin, bir görevin niteliklerine uygun kişilik özelliklerine sahip olmayı; kişinin kendi yeteneklerini bilmesi; geleceğini dikkatle planlamasını; diğer insanlarla birleşerek çalıştığı kurumun işleyişiyle ilgili sorumluluk duygusu yüklenmesini gerektirir. 1982 Anayasasının başlangıç bölümünde "Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu" vurgulanmıştır. Bu ise aile, sosyal ya da kültürel temeli dikkate alınmadan her kişinin insanlık ailesinin bir temsilcisi olarak kendisine saygı gösterilmesi ve tanınması anlamına gelir.

İnsan onuru insanın içinde bulunduğu durum ile ilişkilendirilmeden mutlak olarak değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. İnsan ölmüş olsa bile onun vücuduna yapılan işkence ve benzeri muamele insan onuruna karşı yapıldığından yasaktır.

1.4. Hak ve Özgürlük Kavramları

Hak terimi hukuk kelimesinin tekil halidir. Yani 'hukuk' kelimesi haklar anlamına gelir. Ancak 'İnsan Hakları' denildiğinde 'İnsan Hukuku' anlamı oluşmamaktadır. İnsan hakları kavramı insan haklarıyla ilgilenen hukuk dalından çok daha geniş bir anlamı ifade eder.

"İnsan hakları", "temel haklar" ve kamu özgürlükleri" kavramları çoğu kez eşanlamda kullanılmaktadır. "hak" ve "özgürlük" kavramlarını kesin çizgilerle birbirinden ayırmak güçtür. Pek çok hukukçu özgürlüğü bir "hak" olarak kabul etmiş ve ayrı bir tanım yapmamıştır. Hak ve özgürlük kavramları çoğunlukla dar hukuk bakışıyla tanımlanmış ve çoğu kez iç içe ve birbirinin yerine kullanılmıştır. Örneğin 1961 ve 1982 Anayasaları "Temel haklar" – "Temel hürriyetler" kavramlarını neredeyse eş anlamlı kabul etmiştir.

Hak ve özgürlükler, çağımız insanından ayrılmaz özellikler olarak kabul edilmekte ve insanı tanımlayıcı kavramlar arasında yer almaktadır. Ancak daha geniş bir yaklaşımla ele alınırsa hak ve özgürlük kavramlarının değişik anlamları olduğu görülür. Bu kavramlar, doktrinde ve uluslararası belgelerde farklı anlamlarda kullanılmakta ve henüz tanım birliği bulunmamaktadır. Buna karşın bir tanım yapmak gerekirse; "özgürlük" kavramı hukuk öncesi düzenlenmiş serbestliği ifade eder. "Hak" ise iki anlama gelmektedir. Gündelik anlamında doğruluk ve yetki demektir. İkinci anlamında ise hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan irade ve çıkarları belirtir. Diğer bir deyişle, özgürlükler insanın salt insan olmakla baştan beri sahip oldukları ancak sözleşme ile toplum yaşamına aktarılan ve devletçe korunan değerlerdir. Hakları ise kanun ve diğer mevzuat ve bu özgürlüklerin kullanılmasını

sağlamak amacıyla yöneticiler koymuşlardır. Hak sadece serbest olmayı değil; devletten ve toplumdan bazı olumlu edimlerde de bulunmayı içeren bir kavramdır.

Özgürlük, hakka göre daha soyut ve belirsizdir. Hukuk düzeninin yasaklamadığı davranış biçimlerine dolaylı olarak özgürlük demek yanlış olmaz. Fakat özgürlükler güvence yönünden de zayıftır. Yasa koyucu yapacağı düzenleme ile bir özgürlük alanını daraltır veya kaldırabilir. Özgürlük; herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme, davranma, herhangi bir koşula bağlı olmama ve her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi isteği ve kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumudur. Özgürlük de bir haktır ve hak özgürlükle gerçekleşir, biri olmadan diğeri olmaz. Hak özgürlüğün temeli ve konusu, özgürlük ise hakkın gerçekleştirme vasıtasıdır. Hak, özgür davranmayı içerir. Özgürlük öyle bir haktır ki, onu sınırlamak mümkün; fakat yok etmek imkânsız gibidir.

1.5. İnsan Hakları Kavramı

İnsan hakları kavramının herkes tarafından kabul edilen bir tanımı yoktur. Kitaplarda ‘kamu hürriyetleri’, ‘temel haklar, ‘vatandaş hakları’ hep aynı anlamda birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. İnsan ve hak kavramları soyut ve göreceli olduğu surece bu tanım sorunu devam edecektir. Bu açığı kapatmak için kavramla ilgili bazı tarifler yapılmıştır: En genel anlamda insan hakları, insanın birey olmaktan kaynaklanan doğal hakları demektir. Kısaca “insana insan gibi muamele etmek” biçiminde de betimlenebilir. İnsan hakları bir sosyal normlar dizisi olup evrensel niteliktedir. Başka bir deyişle, insan hakkı olarak bilinen her tur hak insan doğasından kaynaklanan tabii haklara karşılık gelmektedir.

Kişilerin, siyasal iktidar karşısında cins, ırk, yaş, düşünce farkı gözetilmeksizin eşit oldukları ve insan olmakla doğuştan devredilemez doğal haklara sahip oldukları kabul edilmektedir. Bu eşitliğe ve doğal haklara insan hakları adı verilmektedir. Daha dar anlamda ise, insan hakları kavramı, İnsanlığın belli bir gelişme döneminde, kuramsal olarak bütün insanlara tanınması gereken haklar listesini belirtir. Bu ideal liste, çeşitli ülkelerde, değişik ölçülerde değer kazanmış ve uygulama alanına geçmiş olabilir. Bu listenin içinde hemen hemen her ülkede bulunan haklar kanun önünde eşitlik, yaşama hakkı, özgürlük hakkı ve mülkiyet hakkı gibi temel haklardır.

2. Temel Hak ve Özgürlükler

İnsan haklarının hangi temel hak ve özgürlükleri içerdiği ve bunların gelişim süreci içerisinde nasıl sınıflandırılması gerektiği konusunda yazar ve düşünürler değişik sınıflandırmalar yapmışlardır. Bunlardan bazıları hakları korunan kişiye göre sınıflandırarak bireysel haklar ve kolektif haklar (grup hakları) olarak ikiye ayırmıştır. Bazıları ise insan hakları ve vatandaş (yurttaş) hakları şeklinde ikiye ayırmıştır. Bazıları kişisel, siyasal, sosyal ekonomik ve kültürel 'hak ve ödevler olmak üzere beşe ayırmışlardır.

Alman hukukçu Georges Jellinek'in yaptığı sınıflandırma çerçevesinde haklar üçe ayrılmaktadır. Bu üçlü ayırım kendisini gerek 1961 gerekse 1982 Anayasasında göstermektedir. 1982 Anayasasında temel hak ve özgürlüklerin üç farklı kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Bunlar sırası ile “kişinin hakları ve ödevleri”, “sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler” ve “siyasi haklar ve ödevler”dir.

2.1. Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması

Polislerin kendilerine verilen kolluk yetkilerini kullanarak yapacakları düzenleme ve müdahalelerin sınırının nerede başlayıp nerede bittiğini belirlediğimizde, polisin eylem ve işlemlerinin insan hakkı ihlali olup olmadığını belirleyebiliriz. Ne kolluk kuvvetlerinin yetkileri, ne de bireylerin hakları sınırsız değildir. Bunlar anayasa ve kanunlarla sınırlandırılabilir. Bu sınırlamanın nereye kadar olması gerektiği konusunda hem Anayasamızda hem de idari mevzuatta sınırlamalara bir çerçeve getirilmiştir.

Eğer bireylerin eylem ve tutumları ceza kanunları ile suç sayılmışsa ve kanunlar bunun cezasını gösteriyorsa kolluk kuvvetleri bu gibi tutum ve davranışlara müdahale edebilir ve onları tamamen yasaklayabilir. Asıl problem bireylerin yasaklanmamış tutum ve davranışlarına ve faaliyetlerinin denetlenmesi, düzenlenmesi ve gerektiği hallerde engellenmesi bakımından ortaya çıkmaktadır.

Kolluk yetkilerinin sınırı bu durumda bireylerin temel hak ve özgürlüklerine müdahale edip etmediğine göre değişmektedir. Daha acık bir deyişle, ceza kanunları tarafından yasaklanmamış bulunan bireysel faaliyetler Anayasa tarafından bir temel hak ve özgürlük olarak düzenlenmiş ve güvence altına alınmış ise kolluk kuvvetlerinin müdahale yetkileri oldukça sınırlanmıştır.

2.2.Hak ve Özgürlükleri Sınırlamanın Gerekliliği

Temel hak ve özgürlüklerin soyut ve ilke değerinde anayasa kuralları olmaktan çıkarılarak uygulanabilir duruma getirilmesi için düzenlenmesi gerekir. Her düzenlemede belirli ölçüde kısıtlama vardır. Bu sebeple Anayasa, temel hak ve özgürlükleri düzenlerken, kısıtlamada izlenecek ana kuralları belirtir. Anayasa bir taraftan yasama organına nasıl hareket edeceğini belirtirken, diğer taraftan da yasama organının Anayasaya uygun hareket etmesini sağlamak için yargısal denetim olanağını getirmiştir.

Hiçbir toplumda, hiçbir zaman özgürlükler sınırsız olarak algılanmamıştır. Çünkü sınırsız özgürlükler kargaşa doğurur. Özgürlüklerin var olabilmesi ve kişi için bir değer ifade edebilmesi, onların sınırlarının belirtilmesi, kullanılma şekillerinin gösterilmesi, ayrıntılı olarak çerçevesinin çizilmesi yani düzenlenmeleri gereklidir. Herkesin her istediğini yapabildiği bir toplumda anarşik bir ortamın doğması kısa bir zamanda mümkün olabilir. Devletin ve toplumun var olabilmelerini ve sürekliliğini sağlamak için, özgürlükleri sınırlamak kaçınılmaz bir zorunluluk olur. Bu zorunluluk en geniş özgürlük anlayışına sahip olan rejimler tarafından da tanınmıştır.

Özgürlüklerin düzenlenmesi, onların belirli sınırlar içine alınması her şeyden önce “kamu düzenini sağlamak” bakımından gereklidir. Kişi, toplumda aynen kendisi gibi kişisel ve toplumsal etkilerle oluşmuş haklara ve özgürlüklere sahip insanlar arasında ve onlarla beraber yaşamaktadır. Bu sebeple her kişi hak ve özgürlüğünü kullanırken, kendisi gibi hak ve özgürlük kullananlarla karşı karşıyadır. Kişinin hak ve özgürlükleri diğerlerinininkiyle çatışır. Bundan dolayı kişiler hak ve özgürlüklerini kullanmada serbest ve sınırsız değildirler. Özgürlükler rejiminin kurulabilmesi için her şeyden önce bir toplum düzeni olması gerekir. Düzensizlik, kargaşa ve huzursuzluk içinde gerçek özgürlüğün varlığından söz edilemez.

Bu yüzden kamu düzeni, özgürlüklerin varlığı için asgari bir şart ve vazgeçilmez bir unsurdur. Özgürlüklerin sınırlanmasının ve düzenlenmesinin fertlerin kendi menfaatleri yönünden de gerekli olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü sadece genel prensipler halinde ilan edilen fakat sınırları belirlenmeyen yani düzenlenmeyen özgürlüklerin fert için bir pratik değeri yoktur. Bu, sadece bir özgürlük vaadinden başka bir anlam ifade etmez.

3.İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi

İnsan İnsan hakları yüzyıllarca verilen mücadeleler sonucunda ulaşılmış olan bir değerdir. Eğer günümüzde artık insanların sadece insan olmak nedeniyle devredilmez, vazgeçilmez, kişiliklerine bağlı birtakım haklara sahip oldukları kabul ediliyorsa bu çok çetin ve bedeli çok ağır ödenmiş bir tarihi geçmişe dayanmaktadır. Keyfi otorite karşısında insanın özgürlüğünü elde etmesinin geçirdiği evreler bugünü anlamak açısından gereklidir. Bu uğurda yapılan uzun mücadeleleri bilmeden, çeşitli ulusal ve uluslararası hukuk belgelerinde insan hakları kavramının değerinin anlaşılması mümkün değildir.

Ayrıca bugün insan haklarının bir dış politika aracı olarak devletlerin egemenliklerini sınırlayacak boyuta gelmesi de tarihi geçmiş dikkate alındığında daha iyi anlaşılabilir.

Evrensel anlamda Birleşmiş Milletler’in kurulması modern insan hakları hukukunun doğuşu açısından bir milat olarak kabul edilebilir. Birleşmiş Milletler sonrası ortaya çıkan gelişmeler modern insan hakları eğilimini yansıtmaktadır. Bu dönem insan haklarının uluslararası boyut kazandığı bir dönem olması itibarıyla diğer tarih dönemlerinden ayrılır. Türk tarihinde insan haklarının gelişimini de insan

haklarının gelişimi tarihi acıdan Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

3.1.İlk Çağda İnsan Hakları

İlk çağda insan hakları kavramının gelişmesine eski Yunan şehir devletlerinin büyük katkısı olmuştur. Ancak bu devletlerde bireyci bir anlayış olmadığından, bireylerin devlete karşı ileri sürebilecekleri hakları yoktur. Kişi birey olarak değil, toplumun bir üyesi olarak kabul edildiği için sadece bazı siyasi haklara sahipti (köleler, kadınlar, çocuklar ve siteye sonradan gelip yerleşen ticaretle uğraşanlar dışındaki diğer bireyler kanun önünde eşittir). Eski Yunan'da insan haklarının evrenselliği hiç bir zaman söz konusu olmamıştır. Eski Yunan'ın iki filozofu Eflatun ve Aristo da insana insan olarak değer veren, ona devlet içinde ve devlete karşı herhangi bir hak tanıyan bir düşünce ileri sürmemiştir. Onlara göre insanlar eşit değildir ve insanlar arasında, doğal niteliklerine ve farklı yeteneklerine dayanan eylemsel eşitsizlik vardır. Kölelik kurumu ise oldukça normaldir.

Bu yüzden bu dönemde insan hakları kavramından bahsetmek pek mümkün değildir. İlk çağda Eflatun ve Aristo'nun getiremediği düşünce sistemini Stoacılar getirmiştir. Daha sonraları Stoa felsefe okulunun kurucusu Zenan (MO.336–270) insanların çeşitli gruplara bölünmesini açıkça reddederek tek bir dünyada insanlığın bir bulunduğunu savunmuştur. Tabii hukuk anlayışına dayanarak insanların salt insan olmaları dolayısıyla eşit olduklarını ve eşit haklara sahip olduğunu belirtmiştir. Stoaisyenler devletiler şeyin üstünde gören klasik Yunan düşüncesinden ayrı olarak; devletin her şeyin üzerinde olmadığını, onun üzerinde akıl, kanun ve hukuk olduğunu benimsemişlerdir. Onlara göre insanlık büyük bir ailedir, herkes kardeş ve akrabadır, dünya vatandaşlığı devlet vatandaşlığından önce gelir. Ancak modern insan hakları kavramının temelini oluşturan bu klasik doğal hukuk görüşü siyasi yaşama geçirilmemiş ve felsefi görüş olarak kalmıştır.

3.2.Orta Çağda İnsan Hakları

Orta çağda, insan hakları anlayışında ilk çağa oranla bir değişme ve gelişme olduğu görülmektedir. Ortaçağ düşüncesinin Hıristiyan dogmalarının etkisi altında, kişinin devlet karşısında bir hiç olduğu yolundaki İlk Çağ anlayışından uzaklaştığı görülür. Ancak, Orta Çağda siyasi yapıyı feodal düzen oluşturmaktadır. Bu düzende yönetilenler, yöneticilere karşı hizmet ve sadakatle borçlu olup, yönetilenlerde onları korumakla yükümlüdür. Bundan dolayı bu dönemde temel hak ve özgürlüklerin karşılıklı olarak tanınmasından söz edilemez, özgürlük ve insan hakları anlayışı kilisenin izin verdiği ölçülerini aşmamış, bu konular üzerinde sadece din adamları düşünce üretme ayrıcalığına sahip olmuşlardır. İlk Çağ ile Orta Çağ arasındaki fark; İlk Çağda insanın tek efendisi 'Devlet' iken, Orta Çağda 'Devlet ve Kilise' dir.

3.3.Yeniçağda İnsan Hakları

Mutlak egemen devlet anlayışı zayıflayarak, kişiler ve sınıflar arasındaki eşitsizlikler giderilmeye çalışılmış ve insan hakları anayasalarda yer alan haklar olarak hukuk hayatına mal edilmiştir. İlk olarak İngiltere'de sınıflara ait ayrıcalıklar yerini İngilizlerin genel haklarına bırakmıştır. Keyfi tutuklamaya karşı güvenceleri içeren Petition of Rights (1627) ve Habeas Corpus Act (1679) ile yargı güvencelerini içeren Bill of Rights (1688), İngilizlerin insan hakları ile ilgili belgelerindedir. Haklar Kanunu adıyla anılan Bill of Rights, kralın keyfi yetkilerini kaldırıp, halkın tümüne özgürlük ve seçim haklarını garanti etmekle birlikte, herkesin kanun önünde eşitliği ilkesini, jüri önünde yargılanma hakkını, aşırı para cezasının kaldırılmasını içermektedir. Habeas Corpus ise sanığın tutukluluk halinin geçerli olabilmesi için sanığın hâkim ve yargı önüne çıkarılması ile ilgili hükümleri getirmiştir. Bu İngiliz belgelen hem 1776 Virginia Haklar Bildirgesini ve Anayasasını, hem de 1789 ve 1793 Fransa İnsan Hakları Bildirisini etkilemiştir. Böylece insan haklarının uluslararası boyutları yasal metinler içinde yer almaya başlamıştır. Hak ve özgürlükleri felsefi kavramlardan çıkararak somutlaştıran ilk gelişme Fransız Devrimi ve onun ayrılmaz parçası liberal ideolojidir.

Temel hakların çağdaş anlamda topluca ve Anayasa gücünde pozitif hukuka aktarılması ilk olarak 1776 Virginia Haklar Bildirgesi ile gerçekleşmiştir. 1776'dan itibaren kabul ve ilan edilen Amerikan bildirimlerinde; kişi güvenliği, vicdan özgürlüğü, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, dilekçe hakkı ve mülkiyet hakkı gibi hak ve özgürlükler yer alır. Amerikan ihtilalini kısa bir süre sonra izleyen Büyük Fransız İhtilaliyle, kişi hakları doktrini, Avrupa kıtasında resmen kabul ve ilan edilerek gerçekleşme olanağına kavuşmuştur.

1789 tarihli Fransız "İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi" temel haklar tarihinde en önemli dönüm noktası olarak tanımlanabilir. Bu bildirin başlıca özelliği bireyciliğidir. Birey, her yönden toplumun temel ögesi ve amacı olarak ele alınmış, Fransız ihtilalcileri Amerika'nın kurucularının yaptıkları gibi doğal haklar doktrinini dile getirerek insanların; doğal, başkalarına devredilmez, zaman aşımına uğramaz, kutsal haklara sahip olduklarını ilan etmişlerdir. İfadelerinin daha berrak, çekici ve genel olarak kullanılan formülün evrensel nitelik taşıması, Amerikan hak ve özgürlük bildirimleri ile aynı içerikte olmasına karşın, Fransız bildirisinin daha etkili olmasını sağlamıştır.

3.4.Yakın Çağda İnsan Hakları

İnsan hakları ile ilgili 20. yüzyılın başlarında kayda değer bir caba görülmemektedir. Örneğin, 1919 yılında imzalanan Milletler Cemiyeti Antlaşmasında insan haklarına ait bir referans göze çarpmamaktadır. 1939'dan önce yazılmış uluslararası hukuk ders kitapları bu konuya hemen hemen hiç değinmemiştir. Örneğin, Oppenheim adlı ünlü İngiliz hukukçunun meşhur uluslararası kitabının (1920, 3. baskı) indeksinde insan hakları diye bir kavrama rastlanmamaktadır. 1900'lu yılların ortalarına kadar hukukun kişileri yalnızca devletlerdi. O zamana kadar devletin sınırları içinde yaşayan kişilerin hakları o devletin iç sorunu olarak görülmüştür. Bir başka devlet tarafından uyruklarına yapılan saldırı, bir devletin saygınlığına, maddi çıkarlarına aykırı sayılmış ve çıkarı zedelenen devlet lehine tazminat hakkı doğurmak dışında bir yaptırıma bağlanmamıştır. İnsanı devlete bağımlı kılan bu anlayış, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar etkinliğini sürdürmüştür.

Bu nedenle, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulmasından önceki dönemde, devletler, uyruğunda bulunan kişilere istediği gibi davranmış ve olum cezaları, keyfi tutuklamalar, işkence, süresiz alıkoymalar, hukuk dışı yargılamalar, sürgünler, zorla Çalıştırma gibi davranışlar, devletçe kendi uyruğuna uygulandığında, diğer devletlerce yasal ya da haklı sayılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu anlayış değişmiştir.

İkinci Dünya Savaşı suresince tarihte o zamana kadar görülmemiş bir boyutta yaklaşık elli milyon insanın hayatını kaybetmesi ve bu savaş suresince altı milyon Yahudi'nin sistemli bir soykırım programına uğraması insanlık bilinci üzerinde korku ve dehşet duygusu oluşturmuş. Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombaları insanlığın kumunu ortadan kaldırma tehlikesini gösterdikten sonra, insanlar benzeri soykırımlar bir gün mağduru olabileceğini düşünmüştür. İnsan haklarının bundan dolayı 1940'lı yılların sonlarından itibaren popüler olması ve bugün ise devlet egemenliğini sınırlayan evrensel bir kavram haline gelmesi bu nedenlerden dolayı çok şaşırtıcı değildir.

Özetle, 17'nci ve 19'uncu yüzyıl arasındaki dönem ve 20. yüzyılın ilk yarısı, Avrupa ve Kuzey Amerika'da insan haklarının gelişerek kökleştiği bir dönem olmuştur. Avrupa'daki demokrasileri tahrip eden İkinci Dünya Savaşı ve onun yıkıcı sonuçları savaş sırasında ayaklar altına alınan insan haklarının değerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Savaştan sonra tabii hukuk anlayışına dayalı insan hakları anlayışı iyice kökleşmiş ve Birleşmiş Milletler 'in kurulmasıyla somut bir boyut ve anlam kazanmıştır.

3.5.Birleşmiş Milletler Sonrası İnsan Hakları

İkinci Dünya Savaşı'nda galip gelen devletler, Nazi liderlerini sadece bir savaş başlatmakla ve işgal edilen ülkelerde kısımlara yol açmakla değil, aynı zamanda kendi yurttaşlarına (Alman halkına) karşı insanlık suçu işlemekle suçlayarak mahkûm etmişlerdir. Nürnberg hükümleri ve bu hükümlerin temelindeki ilkeleri onaylayan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu egemen devletlerin kendi

vatandaşlarına karşı yapacağı davranışlarına ilişkin olarak bazı standartlara ve yükümlülüklerle yer vermiştir.

Bu gelişmelerden sonra İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda gerek bildirilerle, gerek sözleşmelerle devletler, yurttaşlarının yaşam hakkına saygı göstermek, işkence ve kötü davranıştan kaçınmak, adil yargılama hakkına uymak, yurttaşları arasında ırk, din ve dillerine göre ayırım gözetmemek, değişik düşüncelere hoş görüyle bakmak, yasal olarak kurulmuş sendika ve dernekleri kapatmamak gibi konularda bağlayıcı yükümlülükler altına girmişlerdir.

Bu dönemde gelişen hak ve özgürlükler birinci, ikinci ve üçüncü nesil haklara ayrılmaktadır. Birinci kuşak haklar, can ve mal güvenliği, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü ve siyasi haklar gibi geleneksel hak ve özgürlüklerdir. Çalışma hakkı, adil ve eşit ücret, insan haysiyetine yaraşır bir yaşam düzeyine kavuşma hakkı ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı gibi birtakım ekonomik ve sosyal haklar, ikinci kuşak haklardan sayılmakta; bunlar, devlet kaynaklarının hakça dağıtımını gerektirmektedir. Teknolojik gelişmenin gerektirdiği, temiz bir çevrede yaşama hakkı, bilgisayar verilerine karşı özel hayatın korunmasını isteme hakkı gibi yeni birtakım haklar ise üçüncü kuşak haklar olarak nitelendirilmektedir. Şimdi bunlara kısaca göz atalım.

3.5.1. Kişisel ve Siyasal Haklar

İnsanın tarihsel gelişimi içinde ilk kazandığı haklar kişisel ve siyasal haklar olmuştur. Birinci Kuşak Haklar da denilen bu haklar "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini 2–21 inci maddelerinde özetlenmiştir. Bu haklar, bireyler için, devletin müdahalesinin yasaklandığı bir alanın güvence altına alınmasını sağlayan haklardır. Yaşam hakkı, düşünce ve düşünceyi ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, kişi dokunulmazlığı, konut dokunulmazlığı gibi "kişisel haklar" ile başta seçme ve seçilme hakkı ile örgütlenme hakkı olmak üzere "siyasal haklar" birinci kuşağı oluşturan temel insan haklarıdır.

Bu hakların doğuşu büyük ölçüde geçmişteki aristokrasi-burjuvazi çatışmasına dayanmaktadır. Yani burjuvazinin feodaliteye karşı verdiği mücadele bu hakları doğurmuştur. Bunlardan kişi özgürlüğü ve güvenliği, haberleşme, yerleşme, düşünce, din ve vicdan, basın, toplanma ve dernek kurma özgürlükleri tümüyle özgürlük haklarıdır. Yine hakkın içeriği içinde yer alan yasak, insanın bir davranış ya da eyleme uğramasına veya aykırı bir uygulamaya karşı korunmasıdır. Kişi haklarını oluşturan özgürlüklerden önemli bir bölümü yasaklara ilişkin olup, bunlar; kişi ve konut dokunulmazlığı, özel yaşamın gizliliği, angarya ve zorla çalıştırılma yasağı, keyfi tutuklanma ve alıkonulma yasağı, işkence yâda başka zalimce, insanlık dışı onur kırıcı davranış yasaklarıdır.

3.5.2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar

Sosyal, ekonomik ve kültürel haklardan oluşan İkinci Kuşak Haklar ise, özde, sosyal adaleti sağlamaya, sosyal eşitsizlikleri azaltmaya, toplum içinde ekonomik bakımdan zayıf sınıf ve grupları korumaya yönelik olarak düzenlenmişlerdir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 22-27'nci maddelerinde yer alan sosyal güvenlik, adil ücret, asgari ücret, sağlık, çalışma, sendikal, toplu pazarlık ve sözleşme ile grev gibi "sosyal-ekonomik haklar" ile bilim ve sanatı öğrenme hakkı ile eğitim hakkı gibi "kültürel haklar" ikinci kuşak insan hakları demetini oluşturmaktadır.

19'uncu yüzyılda elde edilen kişisel ve siyasal haklar geniş insan kitlelerine bir şey vermemişti. Bunlardan sadece küçük bir zümre istifade edebiliyordu. İşçi sınıfı sanayi devriminin getirdiği refahtan pay alamıyordu. Bu rahatsızlık 1800'li yılların ikinci yarısından itibaren yeni hakların verilmesi sonucunu doğurdu. Hak kavramının içinde yer alan diğer bir içerik ise, yararlanma isteğidir. Yararlanma isteği, insanın bir olanak ya da koşuldan yararlanmak yahut bir fırsatı kullanmayı isteyebilme yetkisidir.

Ekonomik ve sosyal hakların çoğunluğunu kapsayan yararlanma hakları; başta toplumsal güvenlik, çalışma, işsizliğe karşı korunma, örgütlenme, sendika kurma, eşit ve adil ücret, dinlenme ve ücretli tatil hakkı, sağlıklı yaşam düzeyi hakkı, öğrenim hakkı ve kültürel haklardır. Görüldüğü üzere hakların

bir bolumu özgürlük ve yasaklarla ilgili olan, insanı bazı engellemelere ve uygulamalara karşı koruyucu olan koruma haklarıdır. Ekonomik ve sosyal haklardan oluşan diğer bolumu ise insanın belli koşul ve fırsatları kullanmasına imkân tanıyan yararlanma (isteme) haklarıdır. Bu haklar kişilere yasalarla tanınabileceği gibi dayanağını uluslararası hukuktan, çağdaş insan hakları anlayışından da alabilir.

3.5.3. Üçüncü Nesil İnsan Hakları (UNİH)

UNİH kavramı ilk olarak 1970’li yılların ortalarında koloni düzeninden kurtulup siyasi anlamda olduğu gibi ekonomik anlamda da bağımsızlıklarını kazanmaya çalışan devletlerin “Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen” kurma gayretlerini insan haklarıyla desteklemek istemesiyle popüler olmuştur. Daha acık bir deyişle, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra birbiri ardına bağımsızlıklarını kazanan devletler insanca yaşayabilmek için radikal bir şekilde gelişmiş ülkelerin kurduğu ekonomik ve hukuki sistemin kendi isteklerini karşılayabilecek seviyeye gelmesi için ortaklaşa hareket etmeye başladılar. Bu çerçevede kalkınmanın ve doğal kaynaklar üzerinde daimi egemenlik hakkına sahip olmanın bir insan hakkı olarak kabul edilmesini savundular. Sadece bu devletler kendi egemenliklerinde bulunan doğal kaynakların değil, aynı zamanda hiçbir devletin egemenliğinde bulunmayan okyanus diplerinde, ay ve diğer gök cisimlerinde Antarktika’da bulunan maden rezervlerinin de uluslararası topluluğa ait olduğunu; dolayısıyla elde edilecek gelirlerin paylaşılmasının bir insan hakkı olması gerektiği üzerinde durdular. Bununla da kalmayarak, sanayileşmenin getirdiği kirliliğin en temel hak olan yaşama hakkını tehdit etmesi nedeniyle, çevre hakkının da bir insan hakkı olarak kabul edilmesini ileri sürdüler. UNİH geleneksel insan haklarının yatay bir genişlemesi olmayıp, mevcut insan haklarının yeni bir yorumudur. Birinci nesil insan hakları Fransız İhtilaliyle doğup gelişmiş olan siyasi ve politik haklardır. Bunlar 200 yıllık bir süre içerisinde totaliter devletler hariç hemen hemen her devlet tarafından tanınmış ve uluslararası alanda onlarca antlaşmayla korunan haklardır. İkinci nesil insan hakları 1945–1970 yıllarında ortaya çıkmış ekonomik ve sosyal hakları ilgilendiren haklardır. UNİH insani değerleri daha ziyade global boyutta açıklamaya çalışan bir gelişme olup, daha önce mevcut olan insan haklarını tamamlayıcı ve kodifiye (tedvin) edici bir yapı arz etmektedir.

4. Uluslararası Belgelerde İnsan Hakları Ve Uluslararası Mahkemeler

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı insan haklarının milli sınırların dışına taşarak evrenselleştiği bir yüzyıl olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde insan hakları sadece ahlaksal bir yükümlülük olmaktan çıkmış, siyasal ve hukuki bir anlam ve içerik de kazanmıştır. İnsan haklarının coğrafi, siyasal, ideolojik, sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer farklılıkları gözetmeksizin bütün insanlara uygulanması kabul edilmiştir. İnsan hakları hukuk devletinin kavramının da olmazsa olmaz bir şartı olarak kitaplarda yerini almıştır. İnsanın sırf insan olması nedeniyle kendiliğinden sahip oldukları hak ve özgürlükler devletleri bir iç hukuk sorunu olmaktan çıkararak, uluslararası hukukun ilgi odaklarından biri olmuştur.

Devletler arasında sınırların teknolojik, ekonomik ve ekolojik anlamda yıkıldığı yirminci yüzyılda, insan hakları bağlamında da sınırlar ve milli egemenlik kavramı anlamını yitirmiş, uluslar üstü ve aşkın değerler olarak kabul edilmeye başlanmıştır. İnsan hak ve özgürlüklerinin tanınması, evrensel bir ilgi konusu olmakla kalmamış bunların güvence altına alınarak aykırı gidişlerden korunması ve daha ileri düzeyde gerçekleştirilmesi amacıyla kimi uluslararası kuruluşlar oluşturulmuş ve bu kuruluşlar eliyle çeşitli belgeler benimsenmiştir.

Bu kuruluşların başında hemen tüm dünya ülkelerini kapsayan Birleşmiş Milletlerle, demokratik Avrupa ülkelerinin siyasal birliği olan Avrupa konseyi gelmektedir. Ancak Avrupa Konseyinin bölgesel niteliği ve Türkiye için önemi dikkate alındığında bu Ünitelerde sadece Birleşmiş Milletlerin bütün dünyada insan haklarının gelişmesine katkısı anlatılacaktır. Bu arada uluslararası insan hakları politikasının gelişimine doğrudan etkisi olan Birleşmiş milletler altında çalışan teşkilatlara ve sivil toplum örgütlerine de değinilecektir.

4.1. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

İnsan hakları bireyler ve devlet arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla insan hakları çoğunlukla devlet ile bireyler arasındaki ilişkiler ile ilgilenir. Devletin bireyler üzerindeki yaptırımını, bireylerin devletle olan ilişkilerinde özgürlüklerinin teminat altına alınmasını ve şahısların temel insani ihtiyaçlarının karşılanmasını düzenler ve kontrol eder. Bu haklar en iyi olarak devletler tarafından imzalanmış, insan hakları standartlarını ortaya koyan uluslararası metinlerden anlaşılabilir. Bunlardan en çok bilineni 1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylanan “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”dir.

İnsan Hakları konusunda uluslararası alanda önemli olan diğer belge ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olarak bilinen, 1950’de imzalanmış “İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi”dir. 1950’den sonra değişen durumlara ve ihtiyaçlara binaen bu sözleşme toplam 13 kez protokol olarak adlandırılan değişiklik ve eklentilere tabi tutulmuştur. Bu sözleşme, imzasını koyarak onaylayan devletleri bağlayıcı olduğu ve neredeyse bütün ülkelerin iç hukuku hâline getirdiği ve dolayısıyla yaptırımları da tıpkı bir iç hukuk mevzuatıymış gibi uygulandığı için son derece önemlidir.

Birleşmiş Milletler Beyannamesi de bütün dünya ülkelerinin uymak zorunda olduğu prensipleri ihtiva eder. Bu beyannamede yer alan maddeler, birçok ülkenin anayasasına girmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin tersine İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin hukuken bağlayıcılığı bulunmamasına rağmen bu belge, birçok kişi tarafından bilinmektedir.

Tablo 1: En önemli insan hakları belgeleri

Birleşmiş milletler	Avrupa konseyi
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948)	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950)
Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Antlaşması (1966)	Avrupa Sosyal Şartı (1961)
Uluslararası İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Paktı (1966)	Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muameleyi veya Cezayı Önleme Sözleşmesi (1987)
Uluslararası Irk Ayrımcılığının Yok Edilmesi Sözleşmesi (1965)	Avrupa Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi (1995)
Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (1979)	
BM- İşkenceyi Önleme Sözleşmesi (BM-İşkence ve Başka Zalimce, İnsanlık Dışı ya da Küçültücü Ceza ya da Davranışlara Karşı Sözleşme) (1984)	
BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)	

Evrensel Bildirge’nin kabul edilmesi, (hakların ve özgürlüklerin bir insan hakları belgesinde açıklanarak) insan hakları alanında Birleşmiş Milletler seviyesinde atılan ilk adımdır. Çünkü haklar ve özgürlükler, ilk kez bir insan hakları belgesinde açıklanmıştır. “Evrensel” kelimesi çok önemlidir;

çünkü insan hakları, tüm kültürler, ırklar, dinler, meslekler, farklı cinsiyetler, azınlıklar, suçlular, polisler, politikacılar ve daha birçoğu için vardır. Eğitici, yasaların polisin görevini engellemediği hususuna açıklık getirmelidir. Aksine, yasalar sayesinde polisin görevini yapmasının mümkün olduğu ve aslında insan haklarının polise destek vereceği vurgulanmalıdır.

Türkiye, BM'nin kurucu üyelerinden birisi olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni ilk onaylayan ülkeler arasında yer almış; insan hakları konusundaki tüm Avrupa sözleşmeleri ile Birleşmiş Milletler çerçevesinde yapılan önemli sözleşmelerin büyük bölümüne taraf olup bu hususu iç hukuk sisteminin ayrılmaz birer parçası hâline getirmiştir. Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni 6 Nisan 1949'da onaylayarak benimsediğini göstermiştir.

Evrensel Beyanname'nin klasik hak ve özgürlükler ile siyasi hak ve özgürlükleri belirttiği konular şunlardır (3-21. maddeleri):

- ✓ Yaşama hakkı ve özgürlüğü ile kişi güvenliği hakkı,
- ✓ Kölelik ve köle ticareti yasağı,
- ✓ İşkence yasağı,
- ✓ Keyfe bağlı tutuklamanın önlenmesi,
- ✓ Kanun önünde eşitlik,
- ✓ Özel hayatın korunması,
- ✓ Konut dokunulmazlığı,
- ✓ Haberleşme özgürlüğü,
- ✓ Mülkiyet hakkı,
- ✓ Din, vicdan, düşünce ve inanç özgürlüğü,
- ✓ Toplanma ve dernek kurma özgürlüğü,
- ✓ Yönetime katılma hakkı,
- ✓ Seçme ve seçilme hakkı olarak sıralanabilir.

Evrensel Beyanname'nin 22-27. maddelerinde, birey sosyal çevre içinde ele alınarak ekonomik, sosyal ve kültürel hakları açıklanmaktadır. Bunlar:

- ✓ Sosyal güvenlik hakkı,
- ✓ Çalışma ve işsizlikten korunma hakkı,
- ✓ Sendika özgürlüğü,
- ✓ Ücretli tatil,
- ✓ Dinlenme ve eğlenme hakkı,
- ✓ Sağlık hakkı,
- ✓ Eğitim ve öğrenim hakkıdır.

Beyanname'nin son iki maddesinde (Madde 29-30) hakların kullanılması ve düzenlenmesi ile ilgili hükümler yer almaktadır. Burada kişilerin topluma karşı ödev ve sorumlulukları bulunduğu belirtildikten sonra, herkese tanınmış olan hak ve özgürlüklerin niçin ve nasıl sınırlanabileceği gösterilmiştir. Beyanname'nin son maddesine göre bu Beyanname'deki hiçbir hüküm, açıklanan hak

ve özgürlüklerin bir devlet, zümre ya da kişi tarafından yok edilmesine yönelik herhangi bir eylem ve davranışa girişmeye hak kazandırır biçiminde yorumlanamaz.

4.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Esas adıyla "İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması için Avrupa Sözleşmesi" olarak bilinen **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)**, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalandı. Hukuken bağlayıcılığı olan AİHS'ne taraf olan devletler, bu belgede yer alan haklar ve özgürlükler üzerinde fikir birliği sağlamışlardır. İnsan hakları, devlet gücünün bireyler üzerinde uygulanmasını düzenler ve kontrol eder. İnsan hakları belgeleri doğal ihtiyaçlarımıza dayandırılmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve sözleşmeye ek protokoller şu hakları güvence altına alır:

- 1-Bireyin yaşama, özgürlük ve güvenlik hakkı,
- 2-Hukuk ve ceza işlerinde adil yargı hakkı,
- 3-Seçme ve seçilme hakkı,
- 4-Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü,
- 5-Medya dâhil ifade özgürlüğü hakkı,
- 6-Mülkiyet hakkı.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile neler yasaklanmıştır?

- 1-İşkence ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve ceza,
- 2-Ölüm cezası,
- 3-Sözleşme'nin güvence altına aldığı hak ve özgürlüklerin kullanımında ayrımcılık yapılması,
- 4-Devletin kendi vatandaşını sınır dışı etmesi veya vatandaşının ülkeye girişini engellemesi,
- 5-Yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi neden önemlidir?

AİHS, 1948 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde ifadesini bulan hak ve özgürlükleri korumak için atılan ilk başarılı adımdır.

Sözleşme'nin önemi sadece sağladığı hakların genişliğiyle sınırlı olmayıp aynı zamanda yapılan şikâyetleri çözmek, uygulamaları denetlemek ve Sözleşme'nin yüklediği sorumlulukları gerçekleştirmek için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi koruma mekanizması olmasındadır.

Taraf devletler, yasal yetkileri altında bulunan her şahsın, cinsiyet, ırk, milliyet ve kökenine bakmaksızın AİHS ile koruma altına alınan insan hakları ve özgürlüklerinden yararlanmasını sağlamakla yükümlüdürler.

Türkiye, idam cezasının barış zamanı dışında, savaş ve savaş tehlikesi hâlinde de kaldırılmasını öngören Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. protokolünü 9 Ocak 2004'te imzaladı.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 21 Şubat 2002 tarihinde, "AİHS'nin ölüm cezasının her koşulda kaldırılmasını düzenleyen 13 numaralı protokolü" nü kabul etti. 3 Mayıs 2002'de Vilnius'te Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin imzasına açılan Protokol, yürürlüğe girmesi için gerekli olan en az 10 ülkede onay sürecinin tamamlanması koşulunun yerine getirilmesiyle 1 Temmuz 2003'te yürürlüğe girdi.

4.3. İnsan Hakları ile İlgili Diğer Uluslararası Belgeler

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve AİHS haricinde uluslararası insan hakları belgeleri de vardır:

- ✓ Avrupa Sosyal Şartı
- ✓ İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezanın Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi
- ✓ İşkence ve Başka Zalimce, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Davranış veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- ✓ Ulusal Azınlıkları Koruma Çerçeve Sözleşmesi

4.4.Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)

İç tüzüğü uyarınca, Mahkeme oluşumları üç sene için belirlenen, oluşumlarında coğrafi açıdan olduğu kadar cinsiyetlerin de temsil edilmesini ve akit taraflarda var olan farklı hukuk sistemlerinin dikkate alınmasını gerektiren dört seksiyona ayrılır.

Her akit Devlet veya Sözleşme'nin ihlali dolayısıyla mağdur olduğunu düşünen her kişi, bir akit Devlet tarafından Sözleşme ile teminat altına alınmış olan haklardan birinin ihlal edildiğini ileri süren bir başvuruyu doğrudan Strazburg Mahkemesi'ne yöneltebilir. Başvurucuların kullanımına yönelik kısa bir açıklama ve başvuru formları yazı işleri müdürlüğünden temin edilebilir.

Mahkeme önündeki yargılama nızalıdır ve kamuya açıktır. Olağanüstü durumlar nedeniyle daire/Büyük Daire aksine karar vermedikçe, azlıkla yapılan duruşmalar, kamuya açıktır. Kural olarak Mahkeme'nin yazı işleri müdürlüğüne bırakılan dilekçelere ve diğer belgelere kamunun erişimi bulunmaktadır.

Bireysel başvurucular kendileri başvurabilirler, ancak bir avukat tarafından temsil edilmeleri tavsiye edilmekte, ve hatta, duruşmalar için veya başvurunun kabul edilebilir olduğu açıklandıktan sonra avukat tarafından temsil edilmeleri istenmektedir. Avrupa Konseyi yeterli kaynakları bulunmayan başvurucular için bir adli yardım sistemi uygulamaya koymuştur.

Mahkeme'nin resmi dilleri Fransızca ve İngilizcedir, ancak başvuruların akit Devletlerin resmi dillerinden birinde sunulması mümkündür. Başvurunun kabul edilebilir olduğu açıklandıkça, iki resmi dilden birinin kullanılması gerekmektedir, ancak daire/Büyük Daire müsaade ederse başvuru dili kullanılmaya devam edilebilir.

5.İnsan Hakları Ve Polis

İnsan hakları, devletin potansiyel büyük gücünü engelleyen bir mekanizma olarak görülebilir. Polisin insan haklarına saygı göstermemesi sebebiyle, adaletin yanlış uygulanması sonucu suçsuz insanların mahkûm olmaları, polis ve ceza adalet sistemine olan güveni ciddi biçimde zedeler. Bu da insanların polisle iş birliği yapmayı ve polise yardımcı olmayı reddetmelerine, dolayısıyla polisin etkinliğinin azalmasına yol açar.

Bir insan hakkı ihlali, sadece, devlet otoritesi tarafından devlet adına güç kullanmaya yetkilendirilmiş bir kişi tarafından işlenebilir. Aslında insan haklarını korumak polisin görevidir. İnsan hakları sivillerin olduğu kadar polislerin de haklarını korur.

İlk başta insan hakları, vatandaşların devlet otoritesine karşı korunmaları amacıyla ortaya çıkmıştır. İlk kuşaktaki bu haklar, medeni ve siyasi haklar olarak adlandırılır. Örnek olarak yaşama hakkı, işkenceye maruz kalmama hakkı, hastalanınca tedavi olabilme hakkı, hürriyet hakkı, düşünce özgürlüğü hakkı, vicdan ve dinî inanışlarda serbestlik hakkı, güvenli bir ortamda toplantı yapabilme hakkı verilebilir. Bu haklar temel haklardandır ve görüldüğü gibi polislikle doğrudan ilgilidir.

İnsan hakları kanunlarla korunmaktadır. İnsan hakları polisin görevini ancak yasanın sınırladığı kadar sınırlar. Polisin görevi yasalarla belirlenmiş olup polis görevini yaparken yasalar çerçevesinde hareket eder. Bu bağlamda etkin polislik, polislik görevini yerine getirirken aynı zamanda insan haklarına saygı göstermek demektir. Kanunun uygulanması için başka bir kanunu çiğnemek ve insan haklarını ihlal etmek, elde edilecek sonuçlar ne olursa olsun etkin ve gerçek polislik değildir.

Polis devletin temsilcisidir. Polisler, yasalarda kendilerine verilen görevleri yerine getirirler ve gerektiğinde zor kullanma, yakalama, silah kullanma, arama vb. güç kullanırlar. Polisler bu görevleri yerine getirirken devlet adına yetkilendirilmişlerdir. Polisler görevlerini yaparken güven ortamı oluşturmalı, vatandaşların desteğini almalıdırlar. Polis saygılı, koruyucu ve insan haklarını yüceltici olmalıdır.

5.1. İnsan Hakları İhlallerinin Haklılık Payı Olamaz

Bazı insan hakları ihlalleri ahlaki yönden kabul edilebilir olmasına rağmen yine de insan hakları ihlali olarak karşımızdadır.

Eğer bir olayda, bir insan hakkı ihlali kabul edilip onay görürse bir sonraki olayda, bunun devamındaki diğer polisiye olaylarda ne olacak? Bunun sınır çizgisini nerede çekeceksiniz? Artık kabul edilemez olduğuna nasıl karar vereceksiniz? Bu çok zor bir tartışma konusu. Uluslararası standartlara göre bir insan hakkı ihlali kesinlikle yasal olamaz. İşkence ve kötü muamelenin yasaklanması kesindir ve bunun istisnası yoktur. (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 3. Madde) Bu gerçekler aksi iddia edilemez gerçeklerdir. Ancak kimi zaman gerçek hayatta bunları anlamak zordur.

Polisiye olaylarda zor kullanma konusunda zihinlerde oluşabilecek çelişkili durum ve polisin karşılaştığı ikilemler problem olabilir. Bununla birlikte uluslararası belgeler, zor kullanmayı yasaklamamakta, sadece kullanılacak gücün tehlikenin boyutuna orantılı olması ve kesinlikle gerekli olması şartıyla, kullanılabilmesini belirtmektedir. Bu yüzden bazı katılımcılar, bu olaydaki güç kullanımının kabul edilebilir ve yasal olduğunu savunabilirler. Uluslararası standartların amacı, bir insanın hayatını korumak/korumaya çalışmak için başka birisine zarar vermek değildir. Zor kullanma sadece tehlikenin yakında olması durumunda hayat kurtarmak için kullanılmalıdır.

Uzun vadede, insan haklarına saygı duymama, polis çalışmasının başarısını gerçekten azaltacaktır. Şüphelinin sırf kendisine yapılan işkenceyi durdurabilmek için itirafta bulunduğu bir olay düşünün. İtiraf ettirme sırasında uygulanan bu muamele mahkeme sırasında ortaya çıkarsa dava düşecek ve hiçbir şey elde edilemeyecektir.

Katılımcılar, bu problemi çözebilmek için olay hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaçları olduğunu söyleyebilirler. Eğitici, uygulamanın amaç ve hedeflerinden uzaklaşmamak kaydıyla, katılımcıların ihtiyaç duydukları detayları verebilir.

5.2. Polis İnsan Haklarına Neden Saygılı Olmalıdır

Polis olarak değerlendirildiğinde;

- Şüpheli, sanık, tutuklu vb. konumu ne olursa olsun her şeyden önce o bir insandır.
- Her şey onun aleyhinde olsa bile suçsuz olabilir.
- Suçu sabit ve açık olsa bile polis, ceza infaz makamı değildir.
- Eziyet verilen veya kötü muameleye maruz kalan kişi polisin de bir yakını olabilir.
- Eğer insan hakları ihlalleri normal hâle gelirse bir gün herkes de insan hakları ihlalinin kurbanı olabilir.

- İnsan haklarına saygı, bizim kültürümüzün bir parçasıdır. Şu anda bunları bize hatırlatan başkaları olsa bile kendi öz değerlerimiz olduğu için ona sahip çıkılmalıdır.

5.3. İfade Alma Bağlamında İnsan Hakları

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi: "Bir suçtan dolayı yargılanan herkes, aksi ispat oluncaya kadar suçsuz kabul edilir." Şeklinde. Bu ilke, hakkında ceza davası devam eden kişinin değişik açılardan önyargılarla mahkûm edilmesini ya da uygun bir mahkeme kararı olmaksızın kendisine suç isnat edilmesini engeller. Bu madde bağlamında bir kişinin suçlu veya suçsuz olduğuna karar verecek tek yetkili merci sadece mahkemedir. Suçluluğu mahkeme kararıyla tespit edilene kadar herkes suçsuz sayılır. (Masumiyet İlkesi)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. maddesi uyarınca gözetilene alınan her kişiye konuştuğu ve anladığı dilde gözetilene alınmasının gerekçesi ve kendisine karşı hangi suçlamaların yapıldığı hemen bildirilmelidir. İlgili kişiye derhâl, ama özellikle ifade vermeden, hakları açıklanmalıdır.

İşkenceyi Önleme Komitesi, gözaltına alınan kişinin haklarının açıklanmasına ilişkin standartlar geliştirmiştir. Buna göre herkes, gözaltına alındıktan hemen sonra, kendisi için anlaşılır bir dilde devamdaki haklar hakkında bilgilendirilmelidir:

- ✓ Avukat tutma hakkı,
- ✓ Kişinin tercihine bağlı olarak güvendiği bir kişiye haber verme hakkı (aile üyeleri, arkadaşlar, konsolosluk) ve
- ✓ Kişinin tercihine bağlı olarak bir doktor tarafından tıbbi muayene (adli tıpça yapılan muayeneye tamamlayıcı olarak da) hakkı.

İşkenceyi Önleme Komitesinin görüşüne göre avukat tutma hakkının fonksiyonu, kişilerin polis nezaretinde haksız müdahalelere karşı korunmasıdır. Yapılan araştırmalar, gözaltına alınma sırasında ve hemen sonrasında ifade alınırken kötü muamele tehlikesinin en yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi, şüphelileri izin verilmeyen baskı araçlarına karşı korur ve bunun da amacı, mahkeme değerlendirmesinde hataları engellemektir.

Kötü muamele, en ağır insan hakları ihlallerine dâhildir ve insan onuruna doğrudan bir tecavüz anlamını taşır. İfadesi alınan kişiye kötü, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelede bulunmak ya da ceza vermek kesinlikle yasaktır. Bu davranışın hiçbir gerekçesi yoktur. Kötü muamele görmeme ya da insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele görmeme hakkına yapılan her türlü devlet müdahalesi, bu insan hakkını ihlal etmiş olur.

- ✓ Kötü muamele: Ciddi ve korkutucu fiziksel ve psikolojik acıya sebebiyet veren, kasıtlı insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele.
- ✓ İnsanlık dışı muamele: Kasıtlı olarak ağır fiziksel veya psikolojik acılara sebebiyet veren muamele (korku, aşağılanma hissi).
- ✓ Aşağılayıcı muamele ve ceza: Aşağılayıcı muamele ve ceza, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesine karşı ihlallerin en hafif basamağıdır. Bir vakada aşağılayıcı muamele ve cezanın mevcut olup olmadığına dair değerlendirmede acı verilmesi değil, aşağılama hususu ön plandadır.

BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesi'nin 1. maddesi, şu hususları ihtiva eden bir tanımlama içerir: Büyük çaplı bedensel ve zihinsel acıların ve ağrıların belirli bir amaç için (ifade almak veya itiraf ettirmek, cezalandırmak, korkutmak, zorlamak veya ayrımcılık yapmak için baskı unsuru olarak), resmî sıfatla hareket eden bir kişi tarafından veya bu kişinin göz yummasıyla ya da sessizce kabul etmesiyle kasıtlı olarak verilmesi.

Polise, tahkikat neticesinde elde edilen bütün sonuçları gizli ele alma yükümlülüğünü getirir. Kişisel verilerin haksız ve gerekçesiz olarak açıklanması, özel yaşam hakkının ihlaline sebebiyet verebilir.

5.4.Türk Mevzuatına Göre Yakalama Ve İfade Almada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Yakalanan kişinin;

- ✓ Kendisi ile birlikte bir kişi varsa bu kişi vasıtasıyla,
- ✓ Suçun işlendiği veya yakalandığı yerde ikamet ediyorsa ve haber vereceği yakınının telefon numarasını biliyorsa ya da kolluk vasıtasıyla sair suretle tespit edilebiliyorsa telefon ile,
- ✓ Haber vereceği yakınının telefon numarasını bilmiyorsa ilgili yer kolluğu vasıtasıyla,
- ✓ Konutu suç yeri dışında ise telefonla veya kişinin adresinin bulunduğu yerle ilişki kurulmak suretiyle,

Yakalandığı, gözaltına alındığı veya gözaltı süresinin uzatıldığı mahaldeki Cumhuriyet savcısının emriyle gecikmeksizin bir yakınına veya belirlediği bir kişiye haber verilir.

Yakalanan veya gözaltına alınan kişi yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkmaması hâlinde, durumu vatandaşı olduğu ülkenin büyükelçiliği veya konsolosluğuna haber verilir.

Muhafaza altına alınmak amacıyla kişinin yakalandığı, istediği kanuni yakınlarına derhâl bildirilir.

Yakalanan kişinin gözaltına alınacak olması veya zor kullanılarak yakalanması hâllerinde hekim kontrolünden geçirilerek yakalanma anındaki sağlık durumu belirlenir.

Gözaltı işlemleri nezarete alınanların kaydına ait deftere yazılmak suretiyle tespit edilir.

Gözaltı süresi, yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren yirmi dört saati geçemez. Yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilme için zorunlu süre on iki saatten fazla olamaz.

Suç ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giriyorsa bu süre kırk sekiz saattir.

Toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu sebebiyle Cumhuriyet savcısı, gözaltı süresinin her defasında bir günü geçmemek üzere, üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir. Gözaltı süresinin uzatılması emri, gözaltına alınana derhâl tebliğ edilir. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden mahrum bırakılamaz.

Ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlardan, olağanüstü hâl ilan edilen bölgelerde yakalanan kişiler hakkında, dört gün olarak belirlenen süre, Cumhuriyet Savcısının talebi ve hâkim kararı ile yedi güne kadar uzatılabilir. Hâkim, karar vermeden önce yakalanan ve gözaltına alınan kişiyi dinler.

Cumhuriyet Savcısının yakalama, gözaltına alma işlemine veya gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin yazılı emrine karşı, yakalanan kişi, müdafisi veya kanuni temsilcisi, eşi ya da birinci veya ikinci derecede kan hısımları hemen serbest bırakılmasını sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilir. Yakalanan kişinin dilekçesi yetkili hâkime en seri şekilde ulaştırılır.

Hâkim veya mahkeme tarafından verilen yakalama emri üzerine soruşturma veya kovuşturma evresinde yakalanan kişi, en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkim veya mahkeme önüne çıkarılmıyorsa aynı süre içinde en yakın sulh ceza hâkimi önüne çıkarılır; serbest bırakılmadığı takdirde, yetkili hâkim veya mahkemeye en kısa zamanda gönderilmek üzere tutuklanır.

Yakalanan kişi, gözaltına alınmasını gerektirecek bir nedenin tespit edilememesi veya yakalama sebebinin ortadan kalkması hâlinde Cumhuriyet savcısının emri ile kolluk kuvvetince derhâl salıverilir.

Gözaltı süresinin dolması veya sulh ceza hâkiminin kararı üzerine, gözaltına alınıp da serbest bırakılan kişi hakkında yakalamaya neden olan fiille ilgili yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet savcısının kararı olmadıkça bir daha aynı nedenle yakalama işlemi uygulanamaz.

Şüpheli veya sanık, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafinin yardımından yararlanabilir; kanuni temsilcisi varsa o da şüpheliye veya sanığa müdafii seçebilir.

Sonuç

Bu makalede temel amaç polisin görevi ile ilgili olarak temel değerleri oluşturan İnsan Hakları ile ilgili kavramları konularında meslek mensuplarında ve polislik mesleğine katılacak olanlarda bir farkındalık oluşturulmasının sağlanması olmuştur. Kavramsal temeller üzerinden yola çıkılarak polislik mesleğinde öne çıkan İnsan Hakları uygulamaları ile polislik mesleğinin icra edilmesi noktasında teorik ve pratik yaklaşımlara yer verilmiştir.

İnsan hakları ile ilgili kavramsal temellerin ele alınmasıyla birlikte bu evrensel değerlerin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve diğer uluslararası sözleşmelerdeki oluşumları ele alınmıştır. Bu belgelerin tümünde polisi ilgilendiren görev ve sorumluklar vardır.

İnsan hakları bireyler ve devlet arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla insan hakları çoğunlukla devlet ile bireyler arasındaki ilişkiler ile ilgilenir. Bir insan hakkı ihlali, sadece, devlet otoritesi tarafından devlet adına güç kullanmaya yetkilendirilmiş bir kişi tarafından işlenebilir. Aslında insan haklarını korumak polisin görevidir. İnsan hakları sivillerin olduğu kadar polislerin de haklarını korur.

İnsan haklarının dayandığı temel ilkeler doğal olarak her insan için olması, evrensel olması, devredilememesi ve bölünemez olmasıdır. İnsan haklarının ihlal edilme iddiaları ise genel olarak işkence ve kötü muamele, yargısız infaz, usulsüz gözaltı, mevzuata aykırı gözaltı uygulamaları ve yasal olmayan gözaltına alma durumlarıdır. İnsan haklarının ihlal edilmesi ile ilgili hususlar polisiye konularla ilintilidir.

Polisler, ırkları, dinleri, cinsiyetleri, etnik kökenleri, inanışları ve dillerindeki farklılıklara rağmen insanlara ve haklarına saygı göstermelidir. Bu, polisin toplum tarafından fark edilmesiyle birlikte kabul edilme ve güvenilirlik oranını arttırır. Polisiye olaylarda zor kullanma konusunda zihinlerde oluşabilecek çelişkili durum ve polisin karşılaştığı ikilemler problem olabilir. Bununla birlikte uluslararası belgeler, zor kullanmayı yasaklamamakta, sadece kullanılacak gücün tehlikenin boyutuna orantılı olması ve kesinlikle gerekli olması şartıyla kullanılabileceğini belirtmektedir.

Polis kendisine verilen görevleri mevzuatlar çerçevesinde insan haklarına saygı gösterecek şekilde yerine getirmek zorundadır. Bunun yanında, bir de polisin görevini yerine getirirken mevzuatın kendisine verdiği yetkilerin uygulanmasına ilave olarak etik değerlere de uygun hareket etmesi gerekmektedir. Ancak bu çerçevede polis başarılı bir şekilde görevini yerine getirmiş olur, fakat teorideki bu ifade edilen hususların pratikte uygulanması oldukça zordur. Özellikle etik değerler mesleğin icrası noktasında polisin ikilemde kalmasına neden olmaktadır. Bunun için de öncelikle Polis etiğinin ne olduğu ve neden güvenlik hizmetleri ve polislik ile ilgili bunca mevzuat varken bir de polis etik ilkelerine ihtiyaç duyulduğu gibi konuların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Kaynakça

- Avrupa Komisyonu (1995), Avrupa Birliği ve Dünyada İnsan Hakları, , Ankara: Avrupa Birliği Bülteni.
Avrupa İnsan Hakları Mahkeme Kararları
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Avrupa İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Davranış ve Cezalandırmaları Önleme Komitesi 2. Genel Raporu (1992)
Beren, Fatih, (2001) "Türkiye'deki Polislik Uygulamaları Perspektifinden: Polis Meslek Etiği", Polis Bilimleri Dergisi, C.3, S.1-2, ss. 75-97.
Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi
Can, İsa, (2008) Türkiye'nin Yolsuzlukla Mücadelesine Hong Kong-ICAC Modeli Önerisi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
Cerrah, İ. (1998) Crowds and Publics Order Policing, Aldershot, England: Ashgate- Dartmouth Publishing Co.
Cerrah, İ. (2011) Demokratik Topumlarda İçgüvenlik, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
Chan, Janet Bick Lai; Devery, Christopher and Doran, Sally, (2003) Fair Cop: Learning the Art of Policing, Toronto, Canada: University of Toronto Press.
Çağlar, Bekir (1997-98), "Politikada Hukuk Devleti Anlayışının Yeri ve Önemi", İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 19-20, ss. 11-21.
Donay, Süheyl (1982), İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku, İstanbul; IUHF Yayınları.
Eryılmaz, M. Bedri (1998), "Türk Hukukunda Polis-İnsan Hakları İlişkisi ve Sanık Hakları", Yeni Türkiye, Cilt 21, ss. 339-349.
Grant, H. and Terry, K. J. (2005) Law Enforcement in the 21st Century, New York: Pearson.

- İnam, A. (2005) "İç Ahlak Üstüne", 2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 18–19 Kasım 2005, Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sakarya: Bilge Matbaacılık, ss. 3–9.
- İnam, A. (2007) "İyi' ve 'Kötü'nün Kaynağı", II. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Bildiriler Kitabı, 18–20 Ekim 2006, ODTÜ Felsefe Bölümü, Ankara: Dumat Ofset, ss.87–90.
- Kania, R. R. E. (2001) 'Should We Tell The Police To Say "Yes" to Gratuities', in M. J. Palmiotto, Kapani, Münci (1996), İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Koontz, H. ve Wehrich, H. (1998), Essentials of Management, The McGraw Hill Companies.
- Kuzu, Burhan (1998), Ülkemizde Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Magna Carta Libertatum
- Milner, Neal A. (1971) "Supreme Court Effectiveness and the Police Organization", Law and Contemporary Problems, Vol. 36, No.4, pp. 467–487.
- Mumcu, Ahmet (1994), İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri, Ankara: Savaş Yayınları.
- Ortimeier, P. J. (2006) Introduction to Law Enforcment and Criminal Justice, Second Ediiton, Upper Saddle River, NJ: Perarson-Prentice Hall.
- Reisoğlu, Sefa (2001), İnsan Hakları, İstanbul: Beta Yayınları.
- Sutherland, Edwin H. (1940) "White Collar Criminality", American Sociological Review, Vol. 5, No. 1 pp. 2–10.
- Tanör, Bülent (1994), Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, İstanbul: BDS Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
- Türk Medeni Kanunu
- Ünal, Şeref (1997), Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınları.